

THEORETICAL SOCIOLOGY YESTERDAY, TODAY, TOMORROW: IN THE SEARCH OF METHODOLOGICAL PROSPECTS

Pogribna V. L.

In the article classic and modern sociological paradigms as basis of determination of prospects of development of sociology are analysed. Proved, what development maybe and expediently not only «deep» (forming of new general sociology theories) into but also «in breadth» (increase the amount of branches of sociology).

Key words: *sociological paradigms, development of sociological theory, branches of sociolog.*

УДК 38.045:340.10

Г. П. Клімова, доктор філософських наук, професор

ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розглянуто зміст та основні напрями державної політики у сфері інноваційної діяльності вищої школи України. Досліджено систему принципів державної інноваційної політики у сфері вищої освіти України.

Ключові слова: *інновація, інноваційна діяльність, інноваційна політика.*

Актуальність проблеми. У міру наближення сучасного українського суспільства до постіндустріальної стадії свого розвитку вища освіта опиняється у все більшій залежності від неминучої і безперервної модернізації як способу свого існування. За цих умов є важливим і актуальним соціально-філософський аналіз державної політики у сфері інноваційної діяльності сучасної вищої школи України.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Ще відносно нещодавно поняття «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність» у вітчизняній науковій літературі майже не вживалися. Зараз ситуація інша. В. А. Адольф, А. Л. Бірюков, М. В. Волинська, Н. Ф. Ільїн, В. Д. Нечаєв, Н. С. Ладижець, В. С. Лазарев, Б. П. Мартиросян, Н. І. Лапін, а також Г. Бекер, Е. Брукінг, Дж. Коулман та інші дослідники активно і плідно розглядають проблеми створення і застосування інновацій у вищій школі, аналізують умови їх

ефективного функціонування, розробляють методики навчання проектуванню інноваційних педагогічних технологій викладачів і студентів. У той же час спостерігаються стихійність процесів створення і впровадження інновацій, відсутність чіткої цільової спрямованості нововведень, неузгодженість інноваційних пошуків, що провадяться в теорії і практиці освітньої діяльності у вищій школі, невідповідність окремих нововведень один одному, слабкість розробки інноваційної стратегії розвитку вищої освіти. У зв'язку з цим *метою* статті є аналіз концептуальних засад державної інноваційної політики у сфері вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою умовою для створення інноваційного клімату у вищих навчальних закладах (ВНЗ) і тим самим для забезпечення інноваційної спрямованості їх модернізації є державна інноваційна політика у галузі вищої освіти. Її головною метою є забезпечення на рівні високих світових стандартів підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів, що спроможні до генерації та адаптації інноваційних прогресивних технологічних змін, включитися до їх пристосування для потреб суспільства, усвідомити для себе необхідність неперервної освіти протягом свого трудового життя, а також забезпечення ефективного примноження освітнього та наукового потенціалів вищої школи з метою їхнього використання для розвитку національної економіки за інноваційним алгоритмом. Досягнення цієї головної мети вимагає розв'язання у форматі державної інноваційної політики таких пріоритетних завдань у сфері вищої освіти, що містять інноваційну проблематику:

– *підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів* як суб'єктів інноваційних процесів за встановленими законодавством пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки та відповідними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукоємних, інформаційно-комунікаційних та знаннево-орієнтованих технологій, що забезпечується запровадженням навчальних програм, які включають питання інноваційного розвитку;

– *підготовка науково-педагогічних працівників*, що мають володіти інноваційними технологіями навчання та підготовлені до навчального процесу за освітніми програмами, які включають питання інноваційного розвитку;

– *виховання інноваційної культури* у суб'єктів інноваційних процесів, зокрема корпоративної, у суб'єктів — юридичних осіб та індивідуальної у суб'єктів — фізичних осіб, на основі якої формуються мотиваційний фактор їх участі в інноваційних процесах та креативні підходи до їх реалізації, забезпечується ефективний комунікативний обмін між цими суб'єктами інноваційних процесів;

– генерация та впровадження інноваційних технологій у навчальний процес як передумов ефективного розвитку сфери вищої освіти, що пов'язано із упровадженням нових технологій навчання, освітніх продуктів та послуг, удосконалення методичного забезпечення;

– масштабне запровадження у сферу освіти парадигми неперервної освіти як імперативів змін соціально-економічних реалій, потреб людини та суспільства, світового прогресу стосовно постійного професійного зростання кадрів — суб'єктів інноваційних процесів і сталого підвищення інноваційного потенціалу національної економіки за рахунок якісного розвитку людського фактора [1, с. 18–25]. Це може бути реалізовано на базі багатоврівневих та багатофункціональних науково-навчально-виробничих комплексів;

– активізація участі ВНЗ, зокрема природничих та інженерно-технічних профілів, в інноваційних процесах, науково-технічних, інноваційних програмах та проектах, розвитку інфраструктури підтримки інноваційної діяльності, що має спиратися на значний науковий та науково-педагогічний потенціал, сконцентрований у цих закладах.

Розв'язання цих проблем має стати пріоритетним завданням системи вищої освіти в Україні та необхідною підтримкою освітньою сферою утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки.

Державна інноваційна політика у сфері вищої освіти базується на загальних принципах формування цієї політики, але має бути доповнена системою принципів державної політики у сфері освіти в їх інноваційному аспекті. Таким чином, система принципів державної інноваційної політики у сфері вищої освіти включає:

- задоволення особистісних потреб у навчанні і суспільних потреб в освічених особистостях, підготовлених до інноваційної діяльності;
- інтеграцію науки, освіти та виробництва;
- оптимізацію механізмів державного регулювання сфери освіти та самоуправління на демократичних засадах;
- державну політику генези інноваційних процесів у сфері освіти;
- запровадження на практиці парадигми безперервної освіти протягом усього трудового життя людини.

На системі цих принципів має вибудовуватися система пріоритетних напрямів інноваційної діяльності у сфері вищої освіти, яка включає:

- європейський рівень якості і доступності освіти;
- духовну зорієнтованість освіти;
- демократизацію освіти;
- соціальне благополуччя науковців і педагогів;
- розвиток суспільства на основі нових знань.

Досягнення європейського рівня якості й доступності освіти як пріоритетний напрям діяльності у сфері освіти спрямоване на забезпечення конкурентоспроможності національної системи освіти на світовому ринку освітніх послуг, підвищення освітнього потенціалу нації, інтеграції до європейського освітнього простору, впровадження стандартів Болонського процесу в сферу освіти України. Соціальне значення реалізації цього пріоритету освітньої діяльності полягає у створенні умов для мобільності підготовлених висококваліфікованих кадрів, вирівнювання ринку висококваліфікованої праці та підвищення освітнього рівня нації.

Інноваційні підходи до реалізації цього пріоритетного напрямку включають:

- удосконалення методичного забезпечення та запровадження у навчальний процес новітніх освітніх технологій: дистанційної освіти на базі інтерактивних та комп'ютерно-орієнтованих технологій, організаційного навчання, інтегрованих навчально-атестаційних комплексів [2, с. 363–364] та інших технологій, завдяки яким забезпечується доступ до якісних освітніх послуг більш широкого кола осіб;

- удосконалення існуючих прогресивних технологій та методик навчання: активних методів навчання, інформаційних технологій у навчальному процесі тощо та розширення їх застосування у сфері освіти;

- упровадження об'єктивного незалежного комп'ютерного тестування на вступних іспитах до ВНЗ;

- реалізацію парадигми безперервної освіти та навчання людини протягом її трудового життя, посилення можливостей для самоосвіти завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій;

- оптимізацію державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів за проблемно-орієнтованими підходами;

- запровадження механізмів пільгового індивідуального кредитування, включаючи податкове кредитування, для одержання освітніх послуг широкими верствами населення.

Духовна зорієнтованість освіти серед своїх орієнтирів передбачає утвердження через сферу освіти національної ідеї, домінуючою компонентною якої має стати завдання у стислі історичні строки ствердити Україну як розвинену економічно і технологічно державу та забезпечити її входження до кола розвинених країн світу.

Зорієнтованість освіти на таку інноваційну компоненту національної ідеї передбачає формування в процесі навчання у слухачів та студентів інноваційної культури як передумови утвердження такої національної ідеї. Інноваційна культура, яка характеризує рівень освітньої, загальнокультурної та соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до

сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах, виступає генератором цієї компоненти національної ідеї та її носієм.

Демократизація освіти, що є вимогою загальних прогресивних суспільних перетворень у країні, спрямована на забезпечення розвитку освіти на демократичних засадах, утвердження у сфері освіти засад громадянського суспільства. Закріплення основних засад громадянського суспільства у сфері вищої освіти передбачає:

- відкритість для обміну інформацією;
- функціонування множинних форм суспільної діяльності: професійних асоціацій, клубів, різних спілок та інших громадських об'єднань;
- посилення тенденцій до самоорганізації та самоуправління залежно від громадської ініціативи на благо суспільства та розвиток сфери вищої освіти.

Закріплення засад громадянського суспільства у сфері вищої освіти як комплексного конституційно-правового інституту має співвіднести засоби державного регулювання сфери вищої освіти суспільства з її характерними ознаками і специфічною природою. Це вимагає вдосконалення методів державного регулювання сферою освіти, застосування якісно нових методів державного управління освітньою галуззю, які спираються на громадські організації та професійні об'єднання громадян у цій сфері та передбачають широке використання інноваційних технологій інформаційного суспільства.

Соціальне благополуччя науковців і педагогів пов'язано із створенням умов для ефективної професійної діяльності наукових та науково-педагогічних працівників, посиленням мотиваційних факторів для їх професійного розвитку, залученням до сфери освіти кращих наукових та науково-педагогічних кадрів.

Інноваційні рішення щодо реалізації цього пріоритетного напрямку включають упровадження прогресивних сучасних методів оцінювання діяльності науково-педагогічного персоналу ВНЗ (система збалансованих показників та ін.) і механізмів оплати праці за результатами оцінювання, а також формування багатоканальної системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти, зокрема стимулювання до неї інвестицій.

Розвиток суспільства на основі нових знань, спрямований на продукування нових знань у сфері вищої освіти, їх трансфер до сфер виробництва і послуг, а також формування людського фактора як рушійної сили інноваційних процесів. Цей пріоритетний напрям діяльності у сфері вищої освіти внаслідок його соціально-економічної значущості для суспільства та держави навіть має бути визначений як місія системи вищої освіти в Україні.

Системний інноваційний підхід до реалізації цієї місії сфери вищої освіти включає виконання таких заходів:

- розбудову інституціонального середовища, що має сприяти генезі знань-орієнтованих технологій у сфері освіти. Це, зокрема, передбачає інституціональні перетворення для забезпечення інтеграції науки, освіти та виробництва шляхом створення нових організаційних форм: науково-навчальних інноваційних центрів (комплексів), технопарків, інноваційних бізнес-інкубаторів та інших інноваційних структур, асоційовано об'єднаних з ВНЗ або в їх структурах;

- забезпечення єдності наукового і навчального процесів та їх спрямованості на інноваційний розвиток національної економіки, зокрема її освітньої галузі;

- створення умов для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у галузі інновацій та науково-технічного підприємництва, зокрема вдосконалення післядипломної професійної освіти відповідно до встановлених законодавством пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, а також пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні;

- реалізацію підготовки фахівців за пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки в контурі передових технологічних укладів на основі інтеграції навчального процесу з фундаментальними та прикладними науковими дослідженнями за цими напрямами та інноваційне оновлення змісту освіти відповідно до сучасних науково-технічних досягнень;

- розширення освітніх функцій аспірантури, докторантури, підвищення мобільності молодих учених;

- державну підтримку наукових шкіл, провідних науково-педагогічних працівників, спроможних забезпечити передові позиції в актуальних наукових дослідженнях та високий рівень підготовки кваліфікованих кадрів, що затребувані практикою розбудови національної економіки інноваційного типу;

- вдосконалення координації наукових і дисертаційних досліджень та їх спрямування на розв'язання актуальних проблем інноваційного розвитку національної економіки;

- переоснащення матеріально-технічної бази вищої школи, зокрема забезпечення в достатній кількості сучасними технічними засобами, впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних, мультимедійних та гіпермедійних технологій.

Упровадження державної інноваційної політики у сфері вищої освіти зумовлює інноваційні зміни змісту навчання, його предметної та діяльнісної компонент.

Предметний зміст навчання — це базовий зміст навчальних дисциплін, курсів, навчальних модулів, що забезпечує певний обсяг та рівень знань, які мають бути засвоєні слухачами, студентами в навчальному процесі та зафіксовані державними стандартами або іншими нормативними документами. За умов глобалізації, технологічних змін, інтеграції до світового інформаційного, наукового та освітнього просторів зміст освіти має постійно переглядатися відповідно до сучасних науково-технічних досягнень. Водночас слід урахувувати, що обсяг знань, накопичений людством, подвоюється кожні два-три роки. У цьому світлі повинна бути переглянута роль викладача, який за сучасних умов має стати методологом та технологом процесу навчання, своєрідним «навігатором» в океані знань, а не лекційним транслятором обсягу знань, визначених програмою лекційного курсу. Разом з тим у рамках предметного змісту навчання не може бути послаблена увага до опанування майбутнім фахівцем професійних навичок, за якими він має бути затребуваний на ринку праці. Більшість фахівців вважають, що необхідні їм професійні навички сформувалися в їх практичній діяльності, а не були придбані в процесі навчання. Звідси актуалізується завдання ув'язати зміст навчального процесу з практикою майбутньої діяльності фахівця, що може бути розв'язано шляхом оптимізації навчальної програми, впровадження індивідуальних планів навчання слухачів або студентів, узгоджених з майбутніми роботодавцями. Професіоналізація навчання досягається в процесі роботи студента в науково-виробничих, інноваційних, науково-навчальних та інших інфраструктурних утвореннях при ВНЗ, зорієнтованих у своїй діяльності на вирішення практичних завдань.

Діяльнісна компонента навчання забезпечує студентів методологією діяльності, способами пізнання та перетворення зовнішнього середовища або адаптації до нього, технологією самовизначення та самореалізації, формує мотиваційні чинники до предметної діяльності [3, с. 89]. При цьому діяльнісна компонента виступає інструментом навчання та його результатом, спричиняє ефективність особистісно-орієнтованого навчання. Діяльнісна компонента, що визначає технологію навчання, має бути зорієнтована на цінності національної ідеї, в якій для цілей інноваційного розвитку виокремлюємо як домінанту її «інноваційну» складову, а також на сутність професійної діяльності майбутнього фахівця. Проекція цих орієнтирів на навчально-виховний процес має також визначати його зміст.

Для ефективного навчання предметна та діяльнісна компоненти змісту освіти мають знаходитися у своїй взаємодоповнюючій єдності. Предметна компонента змісту навчання охоплює набуті людством знання. Діяльнісна компонента освіти повинна озброїти людину методологією їх пошуку, вдосконалення та практичного застосування. При цьому акцентується не на

механічному засвоєнні певних знань (нехай навіть найновітніших), а також умінь та навичок, а на оволодіння їх фундаментальними основами та прищепленні людині вміння та бажання самостійно і безперервно навчатися протягом усього життя.

За інноваційними методами в організації навчального процесу змінюється підхід до сутності, сенсу та способів навчання. Постає завдання не просто передати слухачам конкретні знання, а навчити їх умінню адаптуватися до якісно інших умов інноваційного господарювання та життєдіяльності, вбудовуватися в постійно мінливе економічне, соціальне, технологічне середовище, бути напоготові до невизначеності майбутнього за рахунок розвитку здібностей до творчості та різним формам мислення. Навчити людину бути інноватором — складне завдання, що може бути реалізовано лише за певних умов та особливостей характеру конкретної людини.

Висновки. У сфері сучасної вищої освіти маємо систему взаємопов'язаних цілей інноваційного характеру, а встановлені пріоритетні напрями діяльності вищої школи пролягають через сферу інноваційної діяльності, тому повинні бути розроблені відповідні інноваційні підходи до їх реалізації. Усе це разом з механізмами державної підтримки реалізації наміченого становить формат державної інноваційної політики у сфері вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / В. П. Андрющенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін. ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Наук. думка, 2008. – 853 с.
2. Александров В. Д. Интегрированный навчально-атестаційний комплекс в системі професійного навчання державних службовців / В. Д. Александров, В. О. Гусев // Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 28 трав. 2011 р. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ. – 2011. – Т. 2. – С. 363–365.
3. Момот Л. Діяльнісний компонент змісту освіти / Л. Момот // Освіта і управління. – 2010. – № 2. – Т. 7. – С. 88–92.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ИННОВАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА В СФЕРЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Климова Г. П.

Рассмотрены содержание и основные направления государственной политики в сфере инновационной деятельности высшей школы Украины. Исследована систе-

ма принципів державної інноваційної політики в сфері вищої освіти України.

Ключевые слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційна політика.

STATE INNOVATION POLICY IN HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

Klimova G. P.

The article describes the content and the main directions of the state policy in the field of innovation Higher School of Ukraine. We consider a system of principles of state policy innovation in the field of higher education in Ukraine.

Key words: innovation, innovation, innovation policy.

УДК 316.612

О. О. Маркозова, кандидат соціологічних наук, доцент

МЕХАНІЗМ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ ЛЮДИНИ

Проаналізовано механізм мотивації досягнення життєвого успіху людини. Показано, що всі потреби особистість пропускає через три ціннісні фільтри і розглядає їх у сенсі вигод, одержаних від їх реалізації. Констатовано, що реалізуються тільки ті потреби, котрі оцінюються людиною як «дуже важливі». Зважаючи на те, що будь-які зміни вимагають виходу людини із зони комфорту в зону ризику, а досягнення успіху не є життєво необхідною потребою, часто відбувається відмова від діяльності з реалізації цієї потреби. Доведено, що мотивація на досягнення успіху формується у цілеспрямованих та самостійних людей, у яких зона комфорту асоціюється з постійним розвитком та самовдосконаленням.

Ключові слова: людина, суспільство, життєвий успіх, мотивація, потреби, зона комфорту.

Актуальність проблеми. Трансформація усіх структур українського суспільства, динамізм оновлення життєвого простору призводять до змін механізмів життєдіяльності людини. Старі моделі, на основі яких раніше діяла особистість, у новому середовищі не працюють. Звідси виникає необ-